

Bona Fide Bones

פרשת בשלח תשע"ד

Artscroll - Stone Chumash

13 / 17-21

PARASHAS BESHALACH

17 It happened when Pharaoh sent out the people that God did not lead them by way of the land of the Philistines, because it was near, for God said, "Perhaps the people will reconsider when they see a war, and they will return to Egypt." 18 So God turned the people toward the way of the Wilderness to the Sea of Reeds. The Children of Israel were armed when they went up from Egypt. 19 Moses took the bones of Joseph with him, for he had firmly adjured the Children of Israel, saying, "God will surely remember you, and you shall bring up my bones from here with you."

19. ויקח משה — Moses took. Although Joseph wanted to be buried in Eretz Yisrael, he could not ask his children and brothers to do so immediately after his death, because Pharaoh would not have permitted it. He had no choice, therefore, but to ask that he be reinterred after the Exodus [Genesis 50:25]. Jacob, however, made such a request [Genesis 47:29-30] because Joseph, as viceroy, had the power to carry it out (Rashi).

The Talmud (Sotah 13a) notes that only Moses took Joseph's remains; the rest of the people were occupied with "requesting" the valuables of Egypt, a temptation that Moses ignored. Thus, Moses exemplified the dictum that the wise of heart takes [the performance of] commandment (Proverbs 10:8).

4 יקח משה את עצמות יוסף — עליו הכתוב אומר (משלי י) חכם לב יקח מצוות. שכל ישראל היו עסוקים בכסף ובהזב (בביות מצרים), והוא היה עסוק בעצמות יוסף. אמר הקב"ה למשה: עליך נתקיים "חכם לב יקח מצוות." (מד"ר כ, יט)

3 אהיו השביע כן למדנו שאף עצמות כל השבטים העלו עמהם שנהא

בפרשת השבוע, ויקח משה את עצמות יוסף עמו כי השבע השביע את בני ישראל לאמור פקד יפקד אלקים אתכם והעליתם את עצמותי מזה אתכם. ופרש"י והעליתם את עצמותי אתכם לאחיו השביע כן למדנו שאף עצמות כל השבטים העלו עמהם שנהא אתכם. ע"כ. וצריך ביאור למה לא הגיד לנו הכתוב את זה כפי' בא כיצאתם ממצרים.

הקשה מחבר הספר "בין אדם לקונו" (עמי צו) וכי לא קיימו כל ישראל שעסקו באותה עשה בביות מצרים, מצוה שנצטוו בה מפי ה' שנאמר "ויאמר ה' אל משה וכי דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב"

וכפשוטת י"ל כי עכשו כאשר מתחיל הכתוב להגיד ענין קריעת ים סוף, מקדים שארוננו של יוסף ה' עמהם אשר בזכותו נקרא הים כמ"ש במדרש פ' וישב (כ"ד פ"ו) הים ראה ויגס ראה ארוננו של יוסף יורד לים אמר הקב"ה יגס מפני הנס שנהא' ויעזוב בגדו בידו ויגס ויצא החוצה. בזכות עצמותיו של יוסף נקרא הים. הים ראה ויגס בזכות ויעזוב בגדו בידו ויגס. ע"כ.

7 אצבעת באתר ה' יפה

ובזכות שעמד יוסף בנסיון אשת פוטיפר תוך התגברות על הטבע, זכו ישראל לקריעת ים סוף שהיא הצלה שלא כדרך הטבע.

וזהו באור דברי המדרש בענין קריעת ים סוף: "הים ראה ויגס - מה ראה ונס, ראה ארוננו של יוסף". פירוש, ארוננו של יוסף עורר את זכרון התגברותו של יוסף על הטבע כשעמד בנסיון אשת פוטיפר, ובזכות זה נבקע הים לישראל שלא כדרך הטבע.

8

רכ ויאמר פרשת בשלח יהודה

ה' יקובה קיסר ונראה שאין הדבר נגמר בכך אלא בעוד דבר שקשור לתורה והוא קיומה של התורה, והתגברות על היצר הרע. וזה מבואר בילקוט שמעוני (תהלים קיד, תתעג) על הפסוק הים ראה ויגס מה ראה, ראה ארוננו של יוסף ונס חיים מפני הנס שנהא' ויגס ויצא החוצה. וכאן שואל בס' קומץ

4 פניני ספר שמות דעת קעד ר אלהו אלו בלון

פירש"י: לאחיו השביע כן למדנו שאף עצמות כל השבטים העלו עמהם שנהא אתכם.

ולכאורה קשה אמאי כתוב רק ויקח משה את עצמות יוסף עמו, ומדוע העלימה התורה כל ענין לקיחת עצמות שאר שבטי י-ה, ורק נרמז לקיחת עצמות שאר השבטים בשבועת יוסף בלשון "אתכם"?

ונראה לבאר, שענין הוצאת עצמות שאר השבטים לא עשה רושם בשרש התורה למעלה עד שיהא ענין זה ראוי להכתב באורות אותיות התורה למטה, רק מכיון שיוסף היה המשביע והמעורר, זה עשה רושם בשרש הבריאה ושרש בתורה למעלה עד שנתגלה בצורת המעשה והאותיות למטה, והבן. ויעיין בשע"ד "ויכתב בספר זכרון" למרן ז"ל.

5 קל שורי דעת ר בלון

אבל באמת לא מה שנמצא אנוני, חלושי הראות, לדבר חשוב תמצא אותו התורה לדבר חשוב. התורה הק' היא תורת הבריאה, וכשם שבריאת העולם בהתחדשותה נתבלטה באותיות התורה ובספורי הדברים הם — כמו"כ כל הדברים שארעו אח"כ שיש להם ערך בהתפתחות הבריאה ובהובלתה לתכלית הנצחית מוצאים הם את הדם בתורת החיים הזאת. ולכן אם זכה האדם שאיזה מאורע שאירע אתו גרשמה בכתבי הקדש אין זה אלא מפני שהוא דבר שממנו נבנה העולם, וזה לא נעשה תמיד ע"י דברים מפורסמים וגדולי הרושם. יש אשר ימלך איש כמרע"ה על בני כוש ויפעול גדולות ונצורות ובכ"ז לא נשתת ממנו העולם ואין לזה ערך הסטורי כפי ההבחנה האמיתית של תורתנו הק'. ויש אשר יעשה אדם מעשה קל והרי נכתב זה בתכנית הבריאה — תורתנו הק' — כי ערך הסטורי יש לזה.

המנחה מדוע המדרש קבע שהים נס בגלל יוסף, והרי הפסוק מעיד "הייתה יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו" כלומר שהים נס בזכות קדושת עם ישראל ומדוע הוזכר דוקא ארונו של יוסף.

ונראה לומר שכל עם ישראל ששמרו על עצמם במצרים לבל יטמאו בגויים וזו בזכות יוסף לפי שעם ישראל היה רואה כל הזמן את דמותו של יוסף לנגד עיניו, והיו נושאים קל וחומר בעצמם ומה יוסף שהיה יחידי במצרים במקום טומאה והפיתוי מאשת פוטיפר היה גדול מאוד, ובכ"ז עמד בניסיון, אנו בני" שלא יחידים אנו אלא עם שלם וקבוצה גדולה אך לא נעמוד בניסיון! בושח גדולה תהא לנו מיוסף הצדיק אם לא נעמוד בניסיון, הרי אומר בזכות מי הייתה יהודה לקדשו? בזכות יוסף, ולכך הים ראה ויננס, ראה ארונו של יוסף ונס.

ולכך משה רבינו נשא את עצמות יוסף עמו לומר לנו שעיקר התורה היא ההתגברות על היצר הרע. משה רבינו שמסמל את התורה נשא את עצמות יוסף המסמלים את ההתגברות על היצר הרע לומר לך שהא בהא תליא

חובת הכרת הטוב

הכתב סופר מבאר שטענת הים היתה שאין כדאי לשנות סדרי הטבע על מנת להציל את ישראל מיד המצרים, בעוד שיכולים הם להנצל מהם בדרך הטבע. הלא יכולים בני ישראל לערוך מלחמה כנגד המצרים ולנצחם, כפי שמצאנו שעשו כן אצל עמלק שנצחום בסיעתא דשמיא, ואף כאן ראוי שינצחום באופן זה.

בנסיון של יוסף הצדיק מצאנו שהשאיר יוסף בגדו אצל אשת פוטיפר. בגדו של יוסף ביד אשת פוטיפר שימש לה כראיה על עלייתה על יוסף, ומ"מ לא ערך יוסף עמה מלחמה כדי להוציא את בגדו ממנה, ולהציל את עצמו מעלייתה, וכל זאת משום הכרת הטוב שהיה ליוסף אל בעלי האכסניא שלו.

כשראה הים את ארונו של יוסף, למד מזה שאין עורכים מלחמות עם בעלי אכסניא מחובת הכרת הטוב, והבין שאף בני ישראל אינם יכולים מפני טעם זה להלחם עם מצרים כי גרים היו בארצו, והיינו טעמא שהיה מחויב להבקע כדי להציל את ישראל מיד המצרים.

Wellsprings of Torah

The Children of Israel went forth armed. What were their weapons? The remains of Joseph, which they took with them, for the merit of a righteous man serves as a shield for his people and "the righteous are even greater in death than they were in life."
—Torat Moshe

מנחם ציון

רגז

י ימים פ-3 ין קס

15

א' עצמות יוסף לימדו את בני ישראל שאין להם כל סיכוי לחיות ולהתקיים כיהודים על אדמת נכר, שהרי מי עוד כיוסף פעל גדולות ונצורות להציל את מצרים בשנות הכעב אשר עברו עליה ולהורים לאוצר ממשלתה הון עתק, חז"ל אמרו, "כל כסף וזהב שבעולם יוסף לקטו והביאו למצרים" (פסחים ק"ט), ומי עוד כיוסף הצליח לעלות בסולם העליה ולהגיע לשלבו הכי רם להיות משנה למלך שבלעדו לא ייזם איש את ידו ואת

רגלו, ואחרי כל אלה מה היה סופו? ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף, מהר מאד נהפך עליו הגלגל והתדרדר מטה מטה עד ששקע בתהום הנשית. מה מאד קלעו חז"ל אל המטרה באמרם על הפסוק, "הים ראה וינפ" (תהלים קיד), "בזכות עצמותיו של יוסף גרעו הים לישראל, בזכות, ויעוב בגדו בידה וינפ" (ב"ר פ"ז ט). הים לא נס בזכות משה ואהרן ושישים ריבוא בני ישראל, הוא נס רק בזכות יוסף, מדוע? כי "איז הקב"ה שדי נסים בכדי", ולו היתה קיימת אפשרות שבני ישראל ישונו מצרימה ויבטיחו שם את עתידם, לא היה הקב"ה משנה את סדר הבריאה לבקוע לפניהם את הים אך עצמות יוסף הוכיחו שהגשר המוליך חורה אל מצרים נהרס, ואין שום עתיד נשקף לבני ישראל בארץ נכריה, הים היה מוכרח איפוא להבקע.

יוסף בעצמו באחרית שנותיו, כאשר הנסיון המר למדו לדעת עד כמה שמצרים הנזהר והנכריה כפוייה טובה לו, איש עברי שהיה המלאך הגואל שלה, שהצילה מהשואה הכלכלית. שהיתה צפויה לה ועשאה לעשירה מכל הארצות, והזיר את בני ישראל, "פקד יפקד אלקים אתכם והעלתם את עצמתי מזה" (בראשית ג). הוא לא אבה אפילו שעצמותיו תקברנה במצרים.

אברהם אבינו שאל, "ה' אלקים במה אדע כי אירשנה?" (בראשית טו) הוא רצה לדעת אם בני אחריו יהיו מרוצים לרשת את הארץ ולא ינהו אחרי ארצות נכריות שתהינה נראות בעיניהם כארצות הרחבה והרווחה, וע"ז באה תשובת הקב"ה: "כי גר יהיה ורעך בארץ לא להם", כי בכל ארץ שאינה מיועדת להם, סופם שיהיו שם גרים זרים, ותשלל מהם כל אפשרות של התאקלמות שם כיהודים.

מנחת מיכאל * פרשת בשלח

ובספר תפ"י כתב שיוסף נתן להם סימן לידע מתי הוא הקץ האמיתי, והיינו כאשר ארונו יעלה מעצמו מהתהומות. כדאיתא בגמרא (סוטה יג, א) ארון של מתכת עשו לו מצרים וקבעוהו בנהר נילוס כדי שיתברכו מימו, הלך משה ועמד על שפת הנהר וצוהו, יוסף יוסף הגיע זמן גאולת ישראל ושבועתך, אם אתה מראה את עצמך מוטב וכו' מיד צף ארונו של יוסף ולקחו משה, וזה שאמרו חז"ל הים ראה ויננס מה ראה ארונו של יוסף ראה כי תנאי התנה ה' עם הים שיקרע ל"ב גזרים בצאתם ממצרים, אך הים חשב אולי עדין לא הגיע הזמן האמיתי לגאולתם של עם ישראל ואולי משה אינו הגואל האמיתי, אך כאשר ראה הים ארונו של יוסף נוכח לדעת שהגיע זמן גאולתם של ישראל ונבקע לשניים.

מוסר

מאמר בא

שיחות

פח

וזה החילוק בשכרו של יוסף, כל הדברים נשתלמו לו "מיד", והשכר על ה"יונים" נתעכב מאות שנים, ובמשך זמן זה נתגדל ונתוסף השכר מאור עד כדי הצלת כלל ישראל, ומה שנשתלם מיד היה פעוט וקל ערך לעומת מה שנשתלם לאחר כמה מאות שנים. וזה לימוד גדול לנו, גם כשהאדם אינו רואה ש"טוב לו" אין לו לחוש, ידע ויבין כי לטובתו הוא, שכרו גדל בשל כך לאין ערוך ולאין שיעור, ראו כמה נתעלה שכרו של יוסף במשך כמה מאות שנים, שגדל ונתעלה והיה להצלת כלל ישראל.

שלט

ניסן

בשלח

לימודי

י ימים פ-3 ין קס

יג, ט) ויקח משה עצמות יוסף עמו כי השבע השביעי וגו' פקד יפקד וגו'. פשוטא אדם חסרון אמונה, צריך לעשות פעולות להתחזק באמונתו, ולא די בשוא"ת, וכשראה משה רבנו ע"ה

וחמשים עלו וגו' או ויקח משה עצמות יוסף וגו' ללמד מיוסף הצדיק מחזק בטחוננו ואמונתו בקיץ הבשחת ה' של פקד יפקד.

R. Fried

17

That is the tradition of the Jewish people, of all the Jewish people. No matter how difficult the situation, no matter how great the adversity, there is always hope. We do not despair. We do not abandon hope. We are a nation built on foundations of hope.

Take a look, writes Rav Tzadok, at the genesis of our nation. We began our history as people descended from an elderly couple, Avraham and Sarah, who had their first child together when he was 100 years old and she was 90. Who would have expected that they would still have a child? When Sarah was told she would have a child, she laughed.

Why did the Almighty do it this way? Why did he withhold a child from them until their old age, long past the childbearing years?

The Almighty wanted it this way, writes Rav Tzadok, because it is important for people to know that they should never lose hope.

This is a founding principle of the Jewish people! No matter what, we never give up hope. In the face of the greatest challenges and obstacles, we always have faith that the Almighty will pull us through.

18

"Very well. I'll call a taxi and be there as soon as I can."

Dr. Rothschild takes a taxi and picks up the Ponevezher Rav. "All right," he said. "Where are we going?"

"To the Arch of Titus," said the Ponevezher Rav.

When they came to the Arch of Titus, it was still raining hard. The Ponevezher Rav got out of the car and straightened his long frock. He looked up at the ancient triumphal arch of the Roman emperor Titus, who had destroyed the Beis HaMikdash and had taken many of the defeated Jewish people into captivity. The Rav looked at the images carved into the ancient stone, a bas-relief of a procession of chained captives and the klei hamikdash, the golden

furnishings of the Beis HaMikdash, such as the Menorah, that the Romans had taken back to Rome as their spoils of war.

"Evil Titus, look closely!" declared the Ponevezher Rav. "Take a good look at me. We are still here. The Jewish people are still here. But where are you? Where is that glorious empire you thought would rule the world forever? The Jewish people are still flourishing. We are here. But where are you?"

A Jew never gives up hope, because for a Jew, life is never hopeless.

22 Wellsprings of Torah

The Hebrew term atzmoth (remains; lit. "bones") is related to atzimuth, the Hebrew for "personality" or "(good) character traits." Hence the verse can be interpreted to mean that Moses took "with him" the good qualities of Joseph, learning from Joseph's example how to lead a people and to keep it satisfied in times of hunger.

-Torat HaMoreh VeHaTalmud

216

הזכרת נשמות ביוהכ"פ ובחגים מוכירה לנו את עצמות הורינו ווקנינו, ומכריזה: זכרו את שלשלת הוזהב של דורות רבים קדושים וטהורים, אשר כוהר הרקיע מאירים ומוהירים נשמותיהם, ואל תהינו לנתק ולמגר שלשלת זו המקשרת אתכם לקדושי עליון, גיבורי כח שמסרו נפשם על קדושת השם. עלינו לראות תמיד את ארונות אבותינו מהלכין וע"ז בצוותא חדא עם ארון השכינה. ונשמותיהם תהיינה צורות בצרור החיים, הן תתמדנה להיות הדוקות לדורות החיים, שלאחריהן ההולכים בעקבותיהן.

16

ג' עצמות יוסף שמשו מופת חותך אות מבחיר, שכל התחבולות והמזימות של שונאי ישראל וצורריו הזוממים להכחידו מגוי ולהשביט מאנוש זכרו, לא תעמודנה נגד עצת ה', רבת מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום" (משלי יט) רבות מחשבות היו בלב האחים לתנבל ליוסף להמיתו ועצת ה' שיוסף ימלוך וימשול היא תקום, יוסף הלם חלומות שלעין בשר נראו כהויות וכדברים בטלים, מבלי כל סיכוי להתקיים, אבל בסופו של דבר, האחים עצמם שמשו גורם ואמצעי לגלגל אותו למצרים אִיפה שחלומותיו נתקיימו במילואם, ויוסף אמר לאחיו, "ואתם חשבתם עלי רעה אלקים חשבה לטבה" (בראשית ג).

עצמות יוסף עודדו ועוררו את רוח העם שזה עתה יצא מכור העבדות, לא להתרפות בשעות של צרה ומצוקה ולא להתייאש אף ברגעים הכי קשים ומסוכנים שיעברו עליהם העצמות למדו אותם ש, אפילו חרב מונחת לו על צווארו של אדם אל ינעו עצמו מו הרהמים" (ברכות י). וכבר אמרו: "ישועת ה' כחרף עין", כאשר עין בשר מתרופפת ונראה להאדם שאין כל מוצא להחלץ מהסכך של צרות שאפפוהו, אז פתאום מופיעה תשועת השם.

● ויבם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף" (שמות א) ויבם היינו התקוממות של רציחה, כמו "ויבם קין על הבל אחיו ויהרגהו" (בראשית ד), או כמו "כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש" (דברים כב), המלך החדש התקופם לרצוח את עם ישראל ולהכחידו, ברם הוא לא ידע את יוסף, הוא לא ידע את התכונות ואת הסגולות המאפיינות את יוסף ואת הגוע שממנו יצא, שאמנם אפשר לשעבדם, לענותם ולמרר את חייהם, אבל אין אפשרות להשמידם ולכלותם, אף לא להפר את חלומותיהם לחקן עולם במלכות שדי ולהשליט צדק ומשפט בעולם. ארוננו של יוסף וארון השכינה שהיו מהלכין זה עם זה (סוטה יג), עודדו ואמצו את לב בני ישראל לדעת, שכל זמן שהם יקבלו השראה משני הארונות הללו יתקיים בהם התווך: "כי אעשה כלה בכל הגוים אשר הפצותיך שם אך אתר לא אעשה כלה ויסרתיך למשפט ונקה לא אנקר" (ירמיה ל), וכן יתקיים התווך.. והיה בית יעקב אש ובית יוסף הבהב ובית עשו לקש ודלקו בהם ואכלום ולא יהיה שריד לבית עשו כי ה' דבר" (עובדיה א). בית יוסף הבהב היינו שלהבתיה.

19

ד' עצמות יוסף הזכירו גם, כי כל העתים שעברו על יוסף, על שינוייהן, תמורותיהן ונגלגוליהן, לא העבירו אותו על דעתו ועל דעת קונו, הן בעת שהיה בן זקונים שאותו אהב אביו יותר מכל אחיו, הן בעת שהור"ר מצרימה והיה שם עבד נענה ושפל, והן בעת שעלה לפסגה מאד רמה — משנה למלך, ורכו את שלטון גברת הממלכות שבימיו, בכל העתים הללו נשארו אותו יוסף הצדיק, על אף כל הנסיגות שנתנסה בהם, לא התכחש לאלוקיו ולמוצאו, ומבלי כל היסוס היה יכול להצהיר, "את האלקים אני ירא" (בראשית מב). עצמות יוסף, היינו עצמו ועקשנותו לא לוותר, לא להתפשר ולא לשנות את אורח חייו ויהי מה, לזה נאמר, "וכל אותן שנים שהיו ישראל במדבר היו שני ארונות הללו

אחד של יוסף ואחד של שכינה מהלכין זע"ו, והיו עוברין ושבין אומרים מה טיבן של שני ארונות הללו? אמרו אחד של מת ואחד של שכינה, וכי דרכו של מת להלך עם שכינה? אמרו קיים זה — זה המת שכה הרבה שינויים עברו וחלפו עליו — כל מה שכתוב בזה" (סוטה יג).

20

ו' עצמות יוסף הורו למשה בעצמו עד כמה שמנהיג צבור מחויב להודיין במידה של סבלנות, כמאמרם (סנהדרין ח): "אזהרה לדיין שיסבול את הצבור, עד כמה? כאשר ישא האמן את הניק" (במדבר יא). משה ידע את תכונת בני"ש שאין מקבלים עליהם מרות של מנהיג. הם בטבעם מתאוננים ומתלוננים, מקציפים ומכעיסים, כמו שהיה באמת, שפעמים רבות היו בני ישראל מליגים עליו והתמרדו כנגדו, ומשה חשש שמא זה ירגיז את רוחו ויעלה את קצפו ויניעה להתנקם בהם, לכן התחכם משה ולקח את עצמות יוסף עמו במחיצתו, לשמש לו תמיד סמל, שאף שהאחים הרבו כל כך להרע ולהציק לו, הוא לא אכז את שיווי משקלו, וכשהאחים באו לידו, לא רק שלא התנקם בהם אלא נחם אותם ודבר על לבם, "אתם חשבתם עלי רעה אלקים חשבה לטבה", (בראשית ג), הוא נשבע להם שאין בלבו עליהם, והם נשבעו לו שאין בלבם עליו" שנאמר בפרשתנו, "כי השביע השביע את בני" שתי פעמים (שמו"ר כ, י).

21a

ו' עצמות יוסף לימדו לקח האין שעלינו להיות קשורים בקשר נפשי אמין עם דורות העבר, ניתוק הקשר הזה עלול לדרדר את האדם מטה מטה בותמת העולם. יוסף בנסיון הגדול שנמד לפניו, כאשר כוונת נפשו רפו ועוד מעט היה נתנם ברשת החטא שפויטרע פרשה לו, פתאום הופיע לפניו דיוקנו של אביו ומיד גבר על יצרו הבווער וימאן לעשות הרעה הגדולה הזאת, הטעם על מלת וימאן (בראשית לט) הוא שלשלת — טעם מאד נדיר — לרמוז לנו שיוסף מאן לנתק את שלשלת דורות העבר שכבר קבועות בה שלש מרגליות נוצצות ומוזהרות, אברהם יצחק ויעקב, יוסף שלט ביצרו ובכר להענש בעונש חמור מאשר לנתק את השלשלת.

R. Munk

19. וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת-עַצְמוֹת יוֹסֵף. — *Moses took the bones of Joseph.* The Midrash comments that this event should have been mentioned earlier in the context of the departure from Rameses (12:37). However, it was mentioned here because this passage is where the *ענני כבוד*, *clouds of glory*, appear for the first time: *Hashem went before them by day in a pillar of cloud* (v. 21). Joseph had arranged for the coffin of his father Jacob to be accompanied by the greatest

lords of Egypt, and so as a reward the Midrash tells us, his remains were brought out of Egypt in the midst of all Israel, accompanied by its highest dignitaries, the *Shechinah* [Divine Presence] and the seven pillars of Divine Majesty. Later in the Wilderness the holy Ark would be placed beside Joseph's bier, as a sign of honor for Joseph, and finally he was buried in Shechem (*Mechilta*). [See the commentary to *Genesis 50:26*.]

At the beginning of the parashah, we read that Moshe Rabbeinu was careful to take with him the remains of Yosef HaTzaddik when he left Egypt. Our Sages in the *Mechilta* relate this act to a verse in *Mishlei* (10:8) which says, "The wise in heart

will seize at mitzvos," and suggest that this exemplifies Moshe, who, in his wisdom, concerned himself with Yosef's bones whilst the rest of *Klal Yisrael* were busy collecting booty from the Egyptians. The Jewish people were also occupied in fulfilling a Divine command to gather this plunder, but they chose to carry out a mitzvah that was financially rewarding, whereas Moshe, with his discerning judgement, selected a duty from which he derived no material benefit whatsoever.

* The question is, why refer to this wise and idealistic deed as "wise in heart"? Surely prudence and intelligence stems from the head and not from the heart, which is the source of our emotions?

Perhaps the answer lies in interpreting the word *heart* in this context as meaning a deep-rooted desire as opposed to a shallow and superficial wish. A person who is wise in heart is someone whose performance of mitzvos is born out of a deep longing and not just a mechanical lip service, which the prophet Yeshayah refers to as *בפיו ובשפתיו כבדוני* (*Yeshayah 29:13*).

To what extent Moshe Rabbeinu embodied this standard can be seen in the *medrash* which describes his search for Yosef's body. The Egyptians were sure that the Jews would not leave Egypt without those precious bones, and they therefore sank them in a heavy coffin in the Nile. Moshe was unaware of this subterfuge and ran around everywhere for three days and nights in search of the elusive coffin. Although everyone had the same obligation, he ignored his old age and his honour as leader and wearied himself to complete physical exhaustion until he discovered the location of the coffin, rescued it from the depths and carried the heavy load on his own shoulders out of the

country (*Devorim Rabbah 11*). Other people would have given up earlier and with justifiable reason, but not Moshe Rabbeinu. His urge to fulfil mitzvos came from the heart — an ingrained and overwhelming desire that did not countenance excuses. He was not deterred by difficulties and drove himself to the limit until he succeeded.

והנה יציאת בני אפרים והריגתם נרמזת כאן בריש הפרשה וכמבואר בשמו" (פ"כ, יא) על הפסוק "ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים": למה, אלא שטעו שבטו של אפרים ויצאו ממצרים עד שלא שלם הקץ, ונהרגו מהם ל' רבוא. ולמה נהרגו, שחשבו מיום שנדבר אברהם בין הבתרים, וטעו ל' שנה, שנאמר (חללים עה, ט) "בני אפרים נושקי רומי קשת" לולי שטעו לא יצאו. מי היה חפץ להוציא

* ונמצא שזה שהקדימו בני אפרים את הקץ ונהרגו בידי אנשי גת, היה הסיבה לכך שיוסף שצפה זאת ברוח הקודש, הפקיע את המצוה מידי בניו, וציווה לנל

מ"י להוציא את עצמותיו, ועיי"כ זכה משה רבינו בקיום המצוה, ועל כן סמכה הזורה את סיפור לקיחת עצמות יוסף על ידי משה למקום שבו נרמזה מיתת בני אפרים.

וביאור ענין חסידותו של משה, נראה בהקדם דברי החיד"א (בפחה עינים על סוטה, תורת החיד"א) שהביא את דברי השפתי כהן עה"ת פרשת קרח דשבת לוי לא לקחו ביזה מכיון שהוא שכר השעבוד, ושבת לוי לא נשתעבדו, וכחב על זה החיד"א דאף שכך הוא הדין, וכמפורש בכתוב (רברים יח, א) "לא יהיה לכהנים הלויים כל שבת לוי חלק ונחלה עם ישראל", ופירש רש"י "חלק" - "בביזה", מ"מ עדיין לא נצטוו על כך. ועוד, דא"כ מדוע שיבחו חז"ל את משה רבינו שלא נתעסק בכסף וזהב, הרי משה היה משבט לוי. עכת"ד.

ולענין נראה שיש לחלק בזה בין ביות מצרים לביות הים, כי ביות מצרים היתה שייכת גם בשבט לוי, כי אף שלא היו בכלל השעבוד והעניו, מ"מ אף הם היו בכלל העבדות. משא"כ ביות הים בגדר ביות מלחמה - "ה' ילחם

27

In the *Shulchan Aruch* we learn that the tefillin worn on the arm must be inclined slightly towards the heart. Possibly the significance of this law is to teach that the mitzvos and good deeds which we perform with our hands must always be in league with the heart. They should be genuine and stem from a deep-seated longing to serve our Creator. With this attitude, we will not look for excuses — on the contrary, we will seize every opportunity to discharge our duty in the most noble manner, as exemplified by Moshe, our mentor.

צריך ביאור, הלא ביות הים היתה גם היא מצווה, אם כן במה ניכרת החביבות היתרה אצל משה רבינו בנושיאת עצמות יוסף?

* מבארים בעלי המוסר שאמנם ביות הים היתה מצווה, אמנם זה עדיין לא מראה על חביבות, שכן זו מצוה שמתן שכרה בצדה. דוקא משה רבינו הראה חביבותו למצוות ע"י שעשה מצוה שאין מתן שכרה בצדה בעוה"ז, וממילא יותר קשה לקיימה.

יתכן עוד שחכמת לבו התבטאה בזה שהתחכם וקיים את שני המצוות. שמלבד שקיום מצוות הביזה, אותה אפשר לקיים גם בכל דהו, לקח גם את המצוה של העלאת עצמות יוסף וזה הלשון יקח "מצוות", שתי המצוות יחד. ואיה לזה יש במכילתא דרשב"י ז"ל "יכול משה ואהרן שהיו עסוקין במצוה לא נטלו מביות מצרים, ת"ל והיה כי תלכו לא תלכו ריקם, אפשר משק ואהרן היו עוברין על מצות עשה ועל מצות ל"ת, ת"ל גם האיש משה ע"כ. (הרי מפורש במכילתא דמשה נטל חלק בביות מצרים).

* מבחו כזה עומד בפני האדם פעמים רבות כשהוא מסתפק אם לפעול פעולות מסוימות, לדוגמא של חסד, שכן הוא מעוניין לעשות את מצוות

תלמוד תורה שהיא כנגד כולם. מאידך אינו רוצה להפסיד את מצוות החסד העצומה. ומי שמתחכם יכול לקיים שניהם, בצורה שעושה בזריזות את החסד ומשתדל כמה שפחות לבטל מתלמודו עבור זה ומי שבאמת רוצה פעמים רבות יכול לקיים שניהם.

31
הנהגה

וזהו פשט דברי המדרש, שמעלתו של משה רבנו יתר על שאר העם היתה, כי הוא קיים המצוה והיה לו הפסד ממון מזה, שלא התאפשר לו לבזוז את רכושם של מצרים, ומשום מעלה זו קרא עליו הקב"ה 'חכם לב יקח מצות'. ואפשר להוסיף עוד בזה, שדייק הפסוק ולומר 'יקח' מצות ולא אמר 'יעשה' מצוות, להדגיש שרק 'הלווקח' מצוותיו ומשלם עליהם בכסף מלא או שמחמת המצוה יש לו חיסרון כיס הוא נקרא 'חכם לב'.

30
טעם פרשת כשלה ודעת פז
ר' עט' נקן

במכילתא "להודיע חכמתו וחסידותו של משה שכל ישראל עוסקין בזה, ומשה עוסק במצוות עצמות יוסף, עליו הכתוב אומר וחכם לב יקח מצות", וצריך להבין מה ענין חכמה כאן. ונראה ע"פ מה דאיתא בזה"ק פ' תרומה שחביבה מצוה שלוקח כרמים ומשלם עבודה, והוא הדין שמוותר על רווחי ממון כדי לזכות בעשיית מצוה, ששכרן של מצות אלו מרובה. וכשמשלם נתעסק במצוה היו ישראל עוסקים בבניה, לפיכך היה שכרו במצוה זאת כפול ומכופל שיותר על רוחי ממון. ודקדק משה רבינו בחכמתו לכוון השעה שעוסקין בזה, ואז תהיה המצוה של העלאת עצמות יוסף חביבה יותר וכן מפורש בכתבי האר"י ששילם דמים מרובים עבור מצוות.

ובספר 'הר סיני' מתרץ באופן אחר, שהרי אמרו במדרש תהלים (קיד ט) 'הים ראה וינס' מה ראה, ארונו של יוסף ראה, ונמצא שעל ידי שמשו רבינו לקח עצמות יוסף זכו לביזת הים, וזה ה'חכם לב' שהבין שעל ידי זה יקח 'מצוות' לשון רבים, לא רק עצמות יוסף גרידא אלא גם הביזה.

והביאור לפי מה שאיתא בזוהר הקדוש פרשת תרומה (קכת) שמצוה שהאדם מקיים ויש לו בה הפסד ממון, חשובה יותר ממצוה שמקיימה בחינם ואין לו בה הפסד ממון, ולכן צריך האדם להשתדל לקנות המצוות כמו מצה וארבעת המינים, ולא לקחתם במתנה.

* וכלל גדול הוא, שאדם אשר מקדיש מזמנו לקיים מצוה או לעסוק בתורה, הגה כפי אשר יפסיד או נמנע ממנו מלהרויח באותו זמן כן ירבה שכרו וזכות מצוותיו וחורתו.

34
מכאן אפשר ללמוד כי במקרים רבים שבהם אדם מונע עצמו מעשיית מצוות ומעשים טובים, נדמה לו אמנם שהוא רוצה לעשותם אלא שהדבר לא לפי כוחותיו. אך זו טעות גדולה, כי באמת הוא אינו רוצה ומכיון שכך, אין כאן חכמת לב דהיינו רצון פנימי. רק שפתותיו מבטאות רצון מדומה. וכאשר הרצון מדומה, נראים עניני תורה ומצוות כהר גדול שאי אפשר לכובשו.

32
לקוט לקח טוב ר' ב"ר ע"ס

התשובה לכך היא כי מצוות רבות מתגלגלות בשוקי החיים. הדוכנים פרושים, והרוכלים מכריזים והסחורה קורצת. לא הכל מבינים בחי' ערכם של הערכים היפים והיקרים באמת. רק "חכם לב" שיוודע המקח - "יקח מצוות" גדולות ויקרות. וכך משה רבינו. כשכל ישראל עסקו במצוותם הפרטיות הנוחה והנעימה, עסק משה במצוות הכלל המפרכת, שכל שכר מוחשי לא היה בצידה.

35
אור בשלה דניאל קפז

בני ישראל עשו כדברי משה וישאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב ושמלות" וקיימו הם בכך את ציווי ה'. לעומתם, הולך משה ומקיים מצווה אחרת לגמרי - "ויקח משה את עצמות יוסף" ועל כך אומר שלמה "חכם לב יקח מצוות" (משלי י, ח).

ידע משה רבינו מקח מהו. ומעיד עליו המדרש (מד"ר דברים יא, ז): "ולמה זכה משה שהקב"ה נתעסק עמו? אלא בשעה שירד למצרים והגיע גאולתן של ישראל, כל ישראל היו עוסקין בכסף וזהב, ומשה היה מסבב את העיר ויגע שלושה ימים ושלושה לילות למצוא

אם נתבונן נראה שגם בני ישראל וגם משה עוסקים במצוות. בני ישראל עוסקים בביזת מצרים, והם לא עושים זאת על סמך דעתם אלא ע"פ דברי הקב"ה שמצווה זאת מפורשות, מהטעם שלא יאמר אברהם "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" לא קיים בהם, הרי שהיה חשוב בעיני ה' שבני ישראל יצאו ממצרים ברכוש רב, ומצווה זו חלה על כל איש ישראל. לעומת זאת, משה רבינו מעדיף לחפש את ארונו של יוסף.

ארונו של יוסף. שלא היו יכולים לצאת ממצרים חוץ מיוסף. למה? שכן נשבע להן שבבועה לפני מותו שנאמר (בראשית נ): "וישבע יוסף את בני ישראל לאמרו" וכו'. משנתיגע הרבה מנעה בו סגולה (סרח בת אשר) וראתה משה שהוא עיף מן היגיעה. אמרה לו: "אדוני משק למה אתה עיף". א"ל: "גי ימים וגי לילות סבבתי את העיר למצוא ארונו של יוסף ואין אני מוצא אותו". אמרה לו: "בא עמי ואראך היכן הוא". הוליכה אותו לחל, אמרה לו: "במקום הזה עשו ארון של ת"ק ככרים והשליכוהו בתוך הנהל החרטומים והאשפים. וכן אמרו לפרעה רצונך שלא תצא אומה זו מכאן לעולם, העצמות של יוסף אם לא ימצאו אותן עד עולם, אינם יכולים לצאת".

לביאור העניין כותב הרה"ג דוד פינטו שליט"א בספרו "פחד דוד", שמשו רבינו קיים בכך את מאמר חז"ל (תמיד לב). "איזהו חכם? - הרואה את הנולד." משה רבינו בכל מצווה שעסק בה ראה את התחלתה, את סופה ואת מה שיוולד ממנה. כך האדם צריך לראות בכל פעולה שהוא עושה את התועלת שתצמח ממנה לעתיד.

מיד עמד משה על שפת הנהל ואמר: "יוסף, יוסף, אתה ידעת היאך נשבעת לישראל (בראשית ט) פקוד יפקוד אלקים אתכם. תן כבוד לאלוקי ישראל ואל תעכב גאולתן של ישראל. מעשים טובים יש לך, בקש רחמים לפני בוראך ועלה מן התהומות". מיד התחיל ארונו של יוסף מפעפע ועולה מן התהומות כקנה אחד. לקח אותו ושם אותו על כתפו והיה סובל אותו וכל ישראל אחריו. ישראל היו סובלים את הכסף ואת הזהב שנטלו ממצרים - ומשה סובל ארונו של יוסף. א"ל הקב"ה: "משה אתה אומר שדבר קטן עשית, חייך החסד שעשית גדול הוא ולא השגחת לכסף ולזהב, אף אני אעשה עמך החסד הזה ואתעסק עמך".

משה רבינו בחן את שתי המצוות, וידע כי בבזית מצרים תהיה לו הנאה לעצמו, שכן מכך יתעשר מאוד. ובפרט הוא שהיה נביא, וידע היכן לחפש את אוצרותיה של מצרים, אך מול זה עמדה צוואתו של יוסף לחפש את ארונו, כדי להעלות את עצמותיו ארצה כנען, מצווה שתהיה בה תועלת לכל בני ישראל.

למדנו מדברי המדרש מהי חכמת הלב הרבה שדרושה לאדם כדי לקחת ולברור מצוה מן המצוות הרבות שמצויות בשוק החיים. אבל עדיין תמוה, מה ענין הלב לחכמה? מן הראוי היה, לכאורה, לומר "חכם יקח מצוות!"

משה חשש שמרוב כסף וזהב שיהיה לבני ישראל, תהיה סכנה לישראל, כמ"ש "עושר שמור לבעליו לרעתו". ומרוב כסף וזהב יכולים הם גם לחטוא, וכמו שאכן התרחש בעגל (ברכות לב), לפיכך רצה שיצאו מיד ממצרים, אז יתחילו באופן מיידי בקיום מצוות ודברים אלו יכולים להתרחש רק בחפשו אחר ארונו של יוסף, מצוה זו יכולה לזרז את גאולתם.

מבאר הגר"מ רובמן זצ"ל בספרו "זכרון מאיר" שכוונת הפסוק לומר: מי שהוא חכם לב, פירוש - החכמה היא בלבו, בפנימיותו, הוא יקח מצוות. כלומר, אפילו אם קשה הדבר, יתאמץ ויקח את המצוות. חיוזק לדברים אלו מוצאים אנו בהמשך הפסוק שם: "ואויל שפתים ילבט". כלומר, מי שהחכמה היא לא בלבו אלא על השפתיים בגדר "בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני" (ישעיי כט) - ילבט. פירוש הדבר יתיגע, הוא ימצא את הדבר קשה מדי בשבילו ולא יעשה. וזה מה שראינו אצל משה, קודם כל ויתר על ביזת הים ואח"כ יתיגע יגיעות רבות עד אשר הצליח להשיג את ארונו של יוסף. רק מכיון שהיה חכם לב, השקיע את המאמצים הגדולים האלו. אילו היה רק "אויל שפתיים", היה מתיאש מיד ואומר: היאך אוכל להשיג את ארונו של יוסף, הרי זה בלתי אפשרי.

זו צריכה להיות שאיפתו של כל אדם בקיום מצוות. בכל מצווה צריך האדם לחקור האם מצווה זו נעשית משום שהיא תביא לו הנאה עצמית, שכן לפעמים השטן מעודד ודוחף את האדם "לקיים מצוות", לדוגמא: יש אדם ההולך לבית-הכנסת ובמקום להתפלל הוא "סוגר עיניו", מדבר ללא הרף, וכלל אינו עסוק בתפילה, ולא רק זאת אלא גם גורם הפרעה לאחרים. אם אדם זה היה יושב בביתו ומתפלל ביחידות ודאי שהדבר היה טוב יותר.

R. Shedler

38

How often, instead of devoting ourselves to spiritual matters, we find ourselves offering an excuse: "Not just now. I'm too busy, too disorganized. When things settle down, then I'll get to it and even make up for lost time."

This is a big mistake! Chazal said, "This world is like a wedding banquet — grab and eat!"¹⁵⁵ We must never wait for a "better time" to fulfill our spiritual obligations, but must grab whatever we can now, even in the middle of our disorganized lives, because if we wait until everything "settles down," we lose a great deal in the meantime. We have to recall this countless times. Life has its cycles. Sometimes things go our way and sometimes not. We must be able to serve God in all situations, even when times are difficult.¹⁵⁶

The Mishnah in Pirkei Avos says: "Don't say, 'I will study when I have time,' for perhaps you will never have the time." The Kotzker Rebbe commented on this, "Perhaps

that is the very thing that God wants from you, to study when you do not have the time."¹⁵⁷

I would like to offer the following piece of advice: Grab whatever you can without worrying about the outcome. You will soon see that you gained much more in the moments when your mind was unsettled, than in the times you were calm. This is alluded to in another Mishnah: "Whoever fulfills the Torah in poverty, will ultimately fulfill it in wealth."¹⁵⁸ Precisely by studying Torah in the "poor" times, when things are not going so well, we will eventually come to study it amidst "riches" — when things will go very well. For in this world, the main time to serve God is when times are difficult.

משה רבנו ע"ה השתייך כמובן לסוג האידיאלי שכל מעשיו היו נבחרים במאונן שלמות. חכם לבב אשר הבין יקרת וסגולת המצוות ותכליתן וביקש לעסוק יוקא במצוות עצמות יוסף כאשר הוא מותר על מצוות בית מצרים, כמו זמעינו אצל אבי האומה, אברהם אבינו ע"ה אשר עמדו בפניו שתי מצוות ורלויות, כאשר כל מצווה סותרת את חברתה. מחד גיסא: "קח נא את בנך את חידך אשר אהבת את יצחק והעלוח לעולה" ומאידך: "כי ביצחק יקרא לך זרע". אברהם אבינו ע"ה יכל לטעון ולומר: "הרי אמרת לי 'כי ביצחק יקרא לך זרע', איך מה המקום לציווי של 'קח נא את בנך יהודך' ולא טעון ויותר מזה, אאע"ה כל לקיים את שניהם מכורה הקושיה, להמתין עד שיצחק יגדל ויביא בנים יתקיים בו 'כי ביצחק יקרא לך זרע', ורק אח"כ להעלותו לעולה. אך אברהם זכינו ע"ה לא עשה חשבונות אשר מקורם במניעים אישיים ובנגיעות פנימיות. אבי-האומה לימדנו שיעור כיצד לעבוד את ה' בתמימות וכיצד לקיים את מצוות למען שמו באהבה.

ככל שמסרו האבות הקדושים את נפשם על מצווה מסוימת, כך נתקיימה בבניהם עד עולם. כך היתה כוונתו של אאע"ה במעשה העקדה, להשריש בבניו את מסירות הנפש לציווי ה' יתב', בבחינת "מעשה אבות סימן לבנים". ויתכן וזהו הסיבה שזכה בעבודה משה רבנו ע"ה לתואר: "חכם לב יקח מצוות". מסירות הנפש שגילה אברהם אבינו בקיום המצוות, אשר נעשו אך ורק כדי לעשות רצון בוראו באהבה.

גלוי וידוע היה לחכמי ישראל, שכל מחשבה פסולה בעת עשיית מצווה, כגון זרהור כשכר שיקבל עבורה, פוגמת ומסכנת את שכרה לעתיד לבוא. ועל כן הזהירו חז"ל להיות מרוכזים בעסק המצווה עצמה. ולקיים את המצווה באופן הראוי והמרוקק ביותר. אם יסח האדם את דעתו מהמצווה וילך לרגע קט, עלול הוא ליפול לתוהו, משום שכל חייו הם גשר צר מאוד וכל סטייה מהמחשבה המהורה מסוכנת.

36 כך צריכה להיות ראייתו של האדם את קיום המצוות, מה היא כוונתו בקיום המצווה — האם הוא מתכוון להנאתו הפרטית, כמו אדם שקונה את "נעילה" ביום הכיפורים בסכום גבוה והוא זוכה על כך לשבחים רבים, או שמקיים מצווה והיא למען הכלל ולשם קודשא בריך הוא. כוחו של היצר הוא ב"צביעת העבירה". הוא אינו בא ח"ו לומר לאדם לקיים עבירה, ההיפך — הוא מציע דווקא לקיים מצוות אך עפ"י דרכו ועצתו. תמיד הוא "מתחשב" באדם ומשום "נגיעותו" בדבר אנו מתפתים לשמוע ל"עצותי המועילות". על כן אמר שלמה שבמצוות יש להיות חכם לב — לדעת להבחין כיצד לקיים מצוות ולא — מקבלים את המצוות דרך היצר.

המשנה באבות (ב, א) אומרת: "הוי זהיר במצווה קלה כבחמורה, שאין אתה יודע מתן שכרן של מצוות". אכן יש מצוות קלות ויש מצוות חמורות שאין שכרן ידוע לאדם, לא תמיד בגלל הקושי במצווה מסוימת ניתן עליה שכר רב יותר, אך חכם לב צריך לדעת להחליט ולעשות סדר עדיפויות.

משה רבינו ידע לבחון את מעשה המצווה. הוא ידע שארוננו של יוסף הוא זה שיגן על בני ישראל ארבעים שנה במדבר, כאמר חז"ל (סוטה יג.), שכל ארבעים שנה במדבר היה ארונו של יוסף מהלך בצד ארון שכנה.

ומעתה נבין את הנאמר במשלי "חכם לב יקח מצוות": מצווה יש לקחת, לרדוף אחרי המצוות, ובעיקר לתת לב לכוונה העומדת מאחוריה. אם זו תהיה ראייתנו, בוודאי שנוכל להחליט על סדר העדיפות הראוי לקיום כל מצווה ומצווה.

37 אלא היתה ע"ה ש"ה סל"ג

ושמעתי לבאר בשם מרן הגר"ש אלישיב שליט"א: הנה יש הרבה מצוות שעל היהודי לקיימם כגון בשבת יש מצווה גדולה לאכול ולהתענג, יש גם מצווה של שניה בשבת והענג "וקראת לשבת עונג" ואם האוויר צח לילך מעט באוויר. יש גם מצווה בשבת להתענג על השם — לבלות זמן מה בבית המדרש וללמוד למי שעסוק בכל ימות השבוע.

והנה ההנאה היותר גדולה היא במצוות הראשונות, אבל בהנאה השניה אין כל כך הנאה, ולזה צריך התחכמות לבחור במצוות השניות שאין הכל קופצים עליהם.

וזהו שאמרה תורה על משה רבינו "חכם לב יקח מצוות" — שאפילו שהיה מצווה בכיזת הים, מ"מ משה רבינו ידע ששם לא יחסר מנין ובחר במצווה שאין כל כך קופצים עליה. הדפח"ח.

39 124 מרבדי חן ה"ה ס"ה

נמצא שקיים הברדל תהומי בין העושה מצווה מחמת נגיעה או מחמת יראה, לבין העושה מחמת אהבת ה'. העושה את המצווה מחמת יראה, חושש פן יפגע בעונשים חמורים ואינו שוקד להבין תכליתם ותועלתם, בחושבו שאך לטובתו צווה עליו ה' כל אלה: "לטוב לנו כל הימים לחיותינו כהיום הזה" והיא מדרגה פחותה מאד, כידוע. לבין הלבבות הטהורות שעושים כל מצווה לשם תכליתם וסגולתם מאהבת הבורא, "במצוותיו חפץ מאד".²

והגם שבין שני סוגים אלו אין חילוק גלוי וברור המוכיח על כך, והם אף דומים במעשיהם, וה' יראה ללבב. אך פעמים יתחלקו במעשיהם, ואת אשר יבחר האתן לא יבחר השני ומוזה יתברר רצונם הפנימי. במידה ויפגשו שני סוגי מצוות במקום אחד, אחת המצוות תערב לנפש בלבד, והשניה תערב גם לגוף, כ"עונג שבת" וכדו'. אין ספק שהעובד את ה' מצד יראת העונש גרידא, יבחר את המצווה הקלה

והנוחה לו, ירבה במאכל ומשתה ובשאר תענוגי הגוף ויקיים את מצוות "עונג שבת" בשלמותה ובמלא הדרה. את ההכנות הוא יעשה מעש"ק ביד רחבה, את כל סוגי המעדרים למיניהם ישתדל לרכוש, דהוי "ספיקא דאורייתא" ואוליין לחומרא, וכמובן לא "פסיק פומיה" מלגרום פיצוחים כל השבת. ואף לא יאבד חלילה את מצוות ההוספה מהחול על קודש. וס"ל כר"א או כולו לה' או כולו לכם, כולו לה' זה בלתי אפשרי, או לפחות נצא י"ח "כולו לכם" לכבודו יתברך, כמובן... ומאידך, המקיים את מצוות ה' מצד אהבת ה' וחפצו במצוותיו יתברך, יעדיף לקיים היכא דאפשר את ה"כולו לה'", כי כך דרכו בעבודת ה' לעולם, לדחות את מחמרי הגוף ולדבוק באוהלה של תורה. לקיים "פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה" וגו'.

* מעשה בהרה"ק ר"ח פקראסנא זצ"ל, שהלך פעם עם תלמידיו לראות לוליין אשר מהלך על חבל מתוח. שאלוהו תלמידיו מדוע הלך להתבונן בלוליין? הרי זה לא לפי כבודו ענה להם הרב: "רב הלקח הנלמד מעיניו במעשהו של המהלך על חבל מתוח. ברגע הילוכו אין ספק שהוא אינו מהרהר בדבר מלבד ההגעה אל המטרה גם על הכסף הרב שעתיד לקבל עבור הלולינות אינו חושב בעת, שהרי אם יטיח דעתו לרגע מן ההליכה הרי ישמם ויפול!"

* וסיים הרב את דבריו: "על אחת כמה וכמה צריכים אנו והירות כפולה ומכופלת שלא נערב במעשנו שום שמץ של מחשבות זרות ח"ו, בכדי שלא נאבד את המוכן לנו לעתיד, וכל סטייה מהמחשבה הטהורה עלולה להזיק מהשבר הצפון לנו בעולם שכולו טוב."

לסיכום, עלינו להיזהר בכל מעשינו, לעשותם במתינות ומתוך מחשבה רבה, לא להשיב בפזיזות ולא לענות בחופזה. די משפט אחד שאינו ראוי, העלול לאבד מאתנו טובה גדולה אשר עליה עמלנו רבות בכדי להשיגה.

43 תורת צ"ח

ה' הוכרנו לעיל דברי המדרש עה"פ, "חכם לב יקח מצוות", (משלי י). "שכל ישראל היו עסוקים בכסף ובוזה ומשה היה עסוק בעצמות יוסף" (ש"ר כ, יז). כרעבים וכצמאים התנפלו בני ישראל על ביות הים, וכה היו עסוקים לשלול שלל ולבזו בו עד שמאנו לוונו ממקומם, ועליהם נאמר, "ויסע משה את ישראל מים סוף" (שמות טו) ופירשי, "הסיען בעל כרחם", משה היה עסוק או להסיע את ישראל מהביזה ע"י עצמות יוסף שהוכיחו להם כי עושר ועוני גלגל הוא בעולם, "כי אלקים שפט זה ישפיל וזה ירים" (תהלים עה). "לא כל מי שהוא עשיר היום עשיר למחר ומי שהוא עני היום עני למחר" (שמ"ר לא, יד) כי הרי על יוסף נאמר, "וילקט יוסף את כל הכסף הנמצא בארץ מצרים ובארץ כנען" (בראשית מז), וסופו היה שיוצאי יריכו נהיו עבדים מסכנים ומעונים, מחוסרי כל טוב, וזאת באותה ארץ שיוסף הסבא שלהם העשירה כל כך והעלה אותה לראש פסגות.

שנה דברי בשלה ישראל

וזהו כשהיו ישראל עוסקים בכסף וזה, אף שגם זו מלצה, אף על פי כן נחר לו משה לעצמו במקומו מלצה אחרת לא של עסק כסף וזה, אלא עוד בהפכו היינו חסד שעושים עם המתים שהוא חסד של אמת שאינו מלצה לחשלום גמול (רש"י בראשית מז, טז), והוא החכמה שעליו הכתוב אומר חכם לב יקח מצוות כאמור, ודי למנצח:

או יאמר דהנה לכאורה נרץ להצין אומרו (לעיל יא, ג) דכר נא בלזני העם וישאלו כלי כסף וכלי זהב, מאי וישאלו הלא לקטו לחלוטין והווי ליה למימר ויקחו'. אלא כי נאמת כל העושר כסף וזהב של אדם הוא רק לו בדרך שאלה לימי חייו, כי בעת פטירתו אין לוקח עמו כלום, כמו שאמרו בלצנות (פ"י מ"ט) שנשעת פטירתו של אדם אין מלוין לו לאדם לא כסף ולא זהב וכו' אלא תורה ומעשים טובים בלבד.

ולזאת כשנא הקב"ה לקיים ואחרי כן יאלו ברכוש גדול (נלאשית טו, יד), וקשש שלא יהיו משוקעים בחמדת זהב וכסף לנלות ימייהם בזה, וזה שאמר דכר נא בלזני העם וישאלו כלי כסף וכלי זהב, וישאלו דייקא, שיזכרו שהעושר זהב וכסף בעולם הזה הוא

רק בדרך שאלה ולא ירד אחריו כבודו, וזה שפירש רש"י דכר נא בנקשה ממנן הוהירס על כך כאמור

45 וזה שעשה משה עוד יומר, והראה להם זאת כחוש לעיניהם, וזה ויקח משה את עצמות יוסף שהיה לו כל הכסף וזהב שנעולם, כמו שנאמר (בראשית מז, יד) וילקט יוסף את כל הכסף, ולכסף אין מלוין לו לא כסף ולא זהב אלא תורה ומעשים טובים בלבד, כמו שאמרו במדרש (ילקוט בשלח, רמ) שהיה ארונו של יוסף מהלך עם ארון מי עולמים והיו אומות העולם אומרים מה טיבו של מנן מהלך עם ארון מי עולמים, והן אומרים המונח בזה קיים מה שכמו בזה, הרי ראו כחוש שלא היו מלוין לו לא כסף ולא זהב, אלא התורה והמצוות המונח בארון מי עולמים הוא שהלך עמו ומלוה אותו.

46 תורת צ"ח The Gate of Envy

והוא החכמה שאמרו במדרש עליו הכתוב אומר חכם לב יקח מצוות, שכל ישראל היו עסוקים בכסף וזהב ומשה היה עסוק בעצמות יוסף, פי', עשה בחכמתו בזיון נשעה זו שהיו ישראל עסוקים בכסף וזהב עסק הוא בעצמות יוסף, להראות להם זאת כחוש שאין מלוין לא כסף ולא זהב וכו', כד* שלא יפלו בחמדת זהב וכסף נשעת עסקם בהם, ודי למנצח:

ובהעמיק יותר יש לומר עוד, לידוע * אמרם ז"ל בלצנות (פ"א מ"ג) הוו נענדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס עי"ש, והנה זאת שייך בכל תורה ומצוות נשעה שעושה המלצה לא יכוון על מנת

9b). All of this should teach one to separate himself from envy and desire. And he should realize that even what he has is not his,²⁹ for tomorrow it may be gone, and what gain does he have from that which is not his? Concerning this it is written: "For you do not know what the day will bring" (Mishlei 27:1).

R. Yachas

was punished with leprosy for twenty-five years (see II Divrei HaYamim 26:16-23).

29. "That even what he has is not his." This is an extremely important hashkafah (Torah philosophy), one that is vital for maintaining a proper spiritual and emotional balance. We need to bear in mind that we are simply the caretakers — the "bank tellers," if you will — of what belongs to Hashem. Understanding and imbibing this concept gives a person an entirely different perspective.

He no longer views that which he has as an extension of himself, and therefore it is not difficult for him to be separated from it. Rather, he sees his possessions as a deposit from Hashem to be used properly — some for his own needs, some to be transferred to others for various reasons and some simply to be maintained until "further notice." Someone with this attitude is very accepting if and when the depositor (Hashem) decides to withdraw His deposit. After all, he is merely the caretaker (see Malbim on Mishlei 19:17).

47 תורת צ"ח

ומבואר שהיה מצות עשה ול"ת בביות מצרים, ובאמת גם משה קיים בודאי מצוה זו, אבל לא עסק בזה הרבה ונתעסק בעיקר בעצמות יוסף. וראיתי בכמה ספרי מחברי ומננו שכתבו דאף שגם הביזה היתה מצוה אבל מצוה זו היתה לשעה שנגמרה בשעה שלקטו הכסף והזהב, משא"כ לקיחת עצמות יוסף היתה מצוה נמשכת תמידית כל הארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, וזהו חכם לב, שחישב שבמצוה זו ירויח עוד זמנים של קיום מצוה. וזהו דכתיב ויקח משה אח עצמות יוסף עמו. היינו לא רק שעת הוצאת הארון

מהיאור, אלא הלקיחה התמידית, שכ"ז שהיה משה הולך במדבר בכל רגע היה עוסק במצוה.

לקבל פרס, אבל בניית מצרים שהקבלת פרס זהב וכסף זאת הוא גופא דמלצה, שציקסס הקצ"ה והזהיר על זה, ואין יאמר לומר שקיבלו פרס על מנת שלא לקבל פרס. אלא על זה וכיוצא בזה הוא שאמרו (נדרים סג, א) עשה דברים לשם פועלם לשם שמים, היינו * שלא יקחו הכסף וזהב מלך החשק וזהב וכסף אלא מלך צווי ה', וכדרך שאמרו במצות קרבן פסח (מיר כג, א) זה אוכל לשם שמים וזה אוכל לשם אכילה גסה עי"ש.

אך הנה זאת הוא דכר קשה מאד, כי יומר נקל להחננות מעניתיים בלי פניה רק לשם שמים מלקבל ממון זהב וכסף בלי פניה רק לשם שמים כמובן. אמנם כשאדם עס אל לבו המאמר רז"ל שנשעת פטירתו אין מלוין לו זהב וכסף, אזי הוא נקל כמובן. וזה שאמר הקב"ה 'דכר נא וישאלו', שידעו שהוא רק בדרך שאלה בעולם הזה כנ"ל. והווי ויקח משה את עצמות יוסף להראות להם זאת כחוש כנ"ל, והוא החכמה שעליו הכתוב אומר חכם לב יקח מצוות כנ"ל, ודו"ק והבין:

47

48

WHILE THE JEWISH PEOPLE WERE BUSY GATHERING the treasures of Egypt, in fulfillment of Hashem's promise to Avraham that his descendant would come forth from captivity "with great wealth," Moshe was doing some gathering of his own. He was preparing the remains of Yosef for transportation to Eretz Yisrael. The Talmud (Sotah 13a) praises Moshe for being a "wise heart gathering mitzvos" (Mishlei 10:8) while the rest of the people were gathering money.

★ After Haudalah, when we sing Hamavidil, we come across the phrase "zareinu vechaspeinu yarbeh kachol, may He increase our children and our money like the sand." The Vilna Gaon changed the text to read "zareinu uzechuyoseinu, our children and our merits." As it stands, commented the Gaon, "This is not a Jewish prayer. We ask for a decent livelihood. We do not ask for wealth."

52

This, according to the Vilna Gaon, was the segulah, the charm, for having good Jewish children. He did not mean that rich Jews are somehow less Jewish than others are. It is certainly feasible for a rich Jew to be as learned and devout as any other Jew. It just takes more effort. Riches come along with tremendous temptation. All doors are open to the rich person, and it takes courage and determination not to step through some of the ones that are exceedingly enticing. In the long run, looking ahead to further generations, which rich person can feel confident that all his grandchildren will be equally strong and righteous? Experience has certainly shown us otherwise. Therefore, the best segulah for keeping all one's descendants securely within the Jewish fold is to shield them from the temptations of wealth.

★ On Shabbos Mevarchim, we ask Hashem for chaim shel osher vechavod, a life of wealth and honor. Why didn't

the Vilna Gaon object to this wording as well as "not a Jewish prayer"? Why do we ask for wealth when it is such a dangerous commodity?

53 A person can have millions of dollars without having a life of wealth and honor. Perhaps his wife complains constantly, his kids drive him crazy and everyone is fighting. Is that a life of wealth and honor? What difference does it make that he has a million dollars if everyone is constantly bickering and nothing is ever good enough? On the other hand, it is possible to have eleven children, live in a one-room apartment and enjoy "a life of wealth and honor."

פרשת בשלח שמואל 56

בעצמות יוסף, ונטל שכרו כפי המשנה (סוטה ט): דהקב"ה עצמו עסק בקבורתו ע"כ. ומ"מ יש לדקדק בלשון הכתוב, דנאמר דלקח עצמות יוסף עמו, דלכאורה מלת עמו מובן מאליו, ונראה כמיותר. אלא דל"ל, דהנה

במוציאתו. "כי השבע השביע את בני ישראל לאמר פקד יפקד אלהים אתכם והעליתם את עצמותי מזה אתכם." ומי היה משה! הוא היה נכדו של לוי - מתנגדו הגדול של יוסף ומי שלעג יותר מהאחרים ליוסף ולחלומותיו. במעשהו של נכדו הודה לוי עצמו בטעות - יוסף הוא משכמו ומעלה. צריך לכרוע ברך לו, משום שהכל צריכים להודות לו - לא רק על עזרתו הנשמית בשנות הרעב הגדול אלא גם על הנהגתו הרוחנית: "יוסף היה במצרים - הוא יוסף בצדקותיו." אינלמלא הוא, לא היה מתקיים כל המעשה המופלא של יציאת מצרים.

58

ועם" נראה לכאר שבוזה היתה מצותו של משה רבנו גדולה יותר ממצותם של כלל ישראל בכיזה, שמושה בחר בחכמתו לקיים מצוה שיש קיום לזמן רב, דהיינו מצות קבורת המת, שמצוה זו קיימת לזמן הרבה, שהרי מקום הקבורה מסויים וניכר וקבוע לדורות, וזהו חכם לב יקח מצות, משא"כ במצוה של ביזה שהיא מצוה לזמן מועט ונגמרת מיד.

54

MOSHE HAD THE FORESIGHT TO OCCUPY HIMSELF with mitzvos when everyone else was occupied with material things. While the rest of the Jewish people were collecting the treasures of Egypt, Moshe "took Yosef's remains with him," arranging to have them transported and reburied in Eretz Yisrael.

There seem to be two redundant words in this phrase. What does the Torah add by telling us that he took Yosef's remains "with him"? Wouldn't it have been sufficient to say, "And Moshe took Yosef's remains"?

→ Rav Mordechai Ilan explains that he actually took the bones "with him." He took the zchus of this mitzvah with him to Olam Haba. It became his forever. The Talmud (Sotah 13a) applies to Moshe the verse in Mishlei (10:8), "The wise heart gathers mitzvos." Moshe was very wisely collecting an everlasting treasure. We all know that "you can't take it with you." But Moshe knew that there were some things he could take with him. Mitzvos.

55 The Chafetz Chaim used to illustrate this idea with a beautiful parable.

This world, says the Chafetz Chaim, is like that island. Hashem sends us here to gather mitzvos and they are scattered all over, ours for the taking. If we had the sense, we could return home to Gan Eden with our pockets full of mitzvos. But we are swept up in the values of this world. We disregard the mitzvos and pursue money. But when we eventually come back to the Olam Ha'emes, the World of Truth, all our money is worthless. The only benefit we have is from the few mitzvos we find in the linings of our pockets. Ah, but if we had been wise enough to fill our pockets with mitzvos when there were so many there for the taking! This is a regret that we can never overcome. It will be too late.

Moshe never had these regrets. He knew the value of mitzvos. "The wise heart gathers mitzvos."

א"י ציין 57

האחים מצידם השתחוו לא אל יוסף השליט, המשביר, המושל, כי אם אל יוסף השליט, האישיות הדגולה, המנהיג ו"הרבי". ואכן החלום השני נתקיים אף כפשוטו. אימתו! איפה? - בעצם ליל הפסח, בליל יציאת מצרים. כאשר היה אמור משה רבנו להוציא את בני ישראל מארץ מצרים אל הר סיני, בלילה ההוא נתאחר קימעה, מפני שעסוק היה בחיפוש כלשהו מה חיפוש - את ארונו של יוסף חיפש! לא היה יכול משה להעלות על הדעת, שהנה ייצאו יהודים מארץ מצרים ויתחילו במצעד על פני משעולי הדורות והנצח, בלי שיהא עמם ארונו של יוסף, הדמות המזוהרת, שחיה הראשון אשר הראה את הפלא הגדול של מסירות נפש ליהדות הן בעיני ובצער כעבד נדבא, והו מתנד אושר כמושל ומנהיג. אינלמלא לא היה יוסף, אי אפשר היה ליהודים לעבור על פני מאות השנים של שיעבוד בארץ זרה וכנריה! "ויקח משה את עצמות יוסף עמו" -